François Auguste René de Chateaubriand

1 - Φρανσουά Ωγκύστ Ρενέ ντε Σατωμπριάν

Εξελληνισμένο : Σατωβριάνδος

18ο Δ.Σ. ΕΥΟΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΓΑΛΛΙΚΩΝ ΣΤ'

Ήταν πολιτικός, διπλωμάτης, ιστορικός, ποιητής, μυθιστοριογράφος, δημοσιογράφος, δοκιμιογράφος, συγγραφέας, στρατιωτικός, μεταφραστής και βιογράφος.

Θεωρείται ιδρυτής του γαλλικού ρομαντισμού, ένα από τα μεγάλα ονόματα της γαλλικής λογοτεχνίας.

Είναι αυτός που ενέπνευσε στον άλλο μεγάλο ρομαντικό, τον Βίκτωρα Ουγκώ, να πει : «Θέλω να είμαι ή Σατωβριάνδος ή τίποτα».

Ο Φρανσουά Ρενέ γεννήθηκε στο ΣΑΙΝ-ΜΑΛΟ της Βρετάνης στις 4 Σεπτεμβρίου το 1768.

Σπούδασε στα κολλέγια της *Ντολ* (Dol), *Ρεν* (Rennes) και Ντινάν (Dinan), όπου διακρίθηκε ιδιαιτέρως και ενώ ταλαντευόταν μεταξύ της ναυτικής και της εκκλησιαστικής σταδιοδρομίας, ως Καθολικός, γίνεται τελικά ανθυπολοχαγός στην φρουρά του Καμπραί το 1786.

Προερχόταν από παμπάλαια, αλλά ξεπεσμένη, αριστοκρατική οικογένεια και είχε τον τίτλο του υποκόμη.

Το 1789 ξεσπά η Γαλλική Επανάσταση. Ο Σατωμπριάν γρήγορα απογοητεύεται και φεύγει στις Ηνωμένες Πολιτείες για να γνωρίσει τους θεσμούς της χώρας αυτής και προ παντός την ζωή των

Ερυθροδέρμων την οποία θαύμαζε. Επιστρέφει στη Γαλλία το 1792 και παντρεύεται την Σελέστ Μπουϊσόν, μια γυναίκα που ποτέ δεν αγάπησε, απατούσε συστηματικά, αλλά ποτέ δεν χώρισε.

Την ίδια χρονιά κατατάσσεται στο στρατό των πριγκίπων (émigrés) και πολεμά εναντίον της Επανάστασης. Η γυναίκα του και η αγαπημένη του αδελφή Λουσίλ συλλαμβάνονται κατά την Τρομοκρατία και ο αδελφός του καρατομείται. Πληγώνεται στην πολιορκία της Τιονβίλ και παίρνει τον δρόμο της εξορίας, στο Λονδίνο.

Ζει στην Αγγλία επτά χρόνια σε εσχάτη ένδεια, δίνοντας μαθήματα Γαλλικής και κάνοντας μεταφράσεις.

Το 1818 ιδρύει την εφημερίδα *Le Conservateur* (Ο Συντηρητικός, 1818-1820) από την οποία ασκεί οξύτατη κριτική κατά της κυβερνήσεως από τα δεξιά.

Στη νέα κυβέρνηση Βιλλέλ διορίζεται υπουργός Εξωτερικών και προσπαθεί να επιβάλει τις απόψεις του κατά της «ηθικής των συμφερόντων» και της διαφθοράς.

Το 1824 αποπέμπεται από την κυβέρνηση και αναδεικνύεται σε ηγέτη της φιλελεύθερης αντιπολίτευσης αρθρογραφώντας στην *Journal des Débats* (Εφημερίδα των Συζητήσεων), με μεγάλη απήχηση στη νεολαία, η οποία τον θαύμαζε ως συγγραφέα και ως πολιτικό.

Η απώλεια μεγάλου μέρους της περιουσίας του και η ασθένεια της γυναίκας του, Σελέστ, υποχρεώνουν το ζεύγος να ζει φιλοξενούμενο από φίλους και θαυμαστές.

Έχει βραβευτεί ως Αξιωματικός της Λεγεώνας της Τιμής στις 19 Αυγούστου 1823 και ως Ιππότης του Βασιλικού και Στρατιωτικού Τάγματος του Αγίου Λουδοβίκου το 1824.

Σημαντικά έργα του :

Αταλά (Atala)

Το Πνεύμα του Χρισταιανισμού (The Genius of Christianity)

Ρενέ (René)

Απομνημονεύμετα πέραν του τάφου (Mémoires d'Outre-Tombe)

Το 1806 πραγματοποιεί το περίφημο ταξίδι του σε Ελλάδα, Μικρά Ασία, Παλαιστίνη και αλλού, το οποίο περιγράφει στο βιβλίο του : *Οδοιπορικόν εκ Παρισίων εις Ιεροσόλυμα*, όπου εκφράζεται η αρχαιολατρεία του και η συμπάθειά του για τους σύγχρονους του Έλληνες.

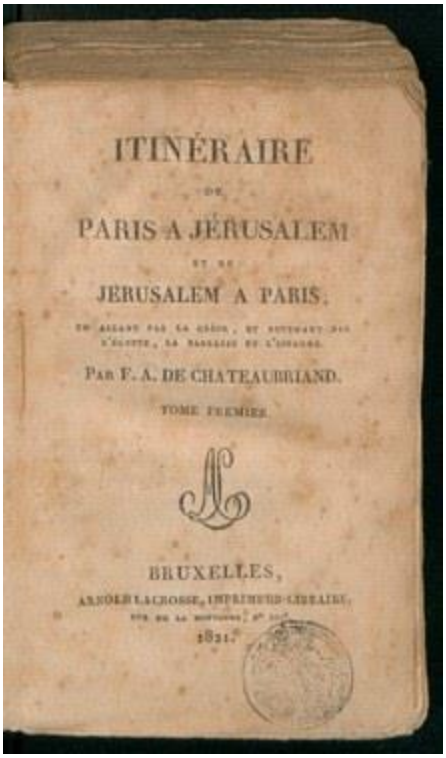

2 - Itinéraire de Paris à Jérusalem et de Jérusalem à Paris, *1821*

Αυτός ο ελληνομαθής και αρχαιοδίφης αριστοκράτης καταγράφει την περιήγησή του στην Πελοπόννησο και στην Αττική των αρχών του 19ου αιώνα, κατά τη διάρκεια του μεγάλου ταξιδιού του από το Παρίσι προς την Ανατολή (Σμύρνη -Κωνσταντινούπολη – Ιερουσαλήμ). Το 1860 το «Οδοιπορικόν» του μεταφράζεται για πρώτη φορά στα ελληνικά από τον Εμμανουήλ Ροΐδη.

Στις πιστές ιστορικές, αρχαιολογικές και γεωγραφικές περιγραφές του Σατωβριάνδου αποκαλύπτεται μια πολύτιμη πηγή πατριδογνωσίας. Σήμερα, στη μετάφραση της Αριστέας Κομνηνέλλη, ο αναγνώστης μπορεί να δει εκ νέου μέσα από τα μάτια εκείνου του ευρωπαίου ταξιδιώτη την Ελλάδα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μια δεκαπενταετία πριν από την Επανάσταση του 1821.

Ο Σατωβριάνδος μαζί με έναν γενίτσαρο και έναν Μιλανέζο έμπορο θα πορευθεί μέσα στις κοιλάδες και στα βουνά του Μοριά. Ενας έφιππος Ελληνας οδηγός που τους συνοδεύει θα σιγοτραγουδήσει μια ομοιοκατάληκτη ιστορία με θλιμμένο σκοπό. Ο Σατωβριάνδος συνειδητοποιεί ότι υπάρχουν μονάχα μοιρολόγια για τις δυστυχίες της πατρίδας που γεννιούνται μέσα στη μοναξιά της Αρκαδίας, στις ερημιές του Αργους, της Κορίνθου, των Μεγάρων.

Συναντά παντού αρχαία μνημεία ανάμεσα σε σύγχρονα ερείπια. Το σκηνικό των χωρικών να προσεύχονται μέσα σε χαλάσματα προσφέροντας δέηση μπροστά σε μια εικόνα της Παναγίας περιγράφεται από τον Σατωβριάνδο ως ένα τρίπτυχο ερειπίων, δυστυχίας και προσευχής, σαν μια αναλαμπή των χαμένων αρχαίων τελετουργιών της γης.

Στη Σπάρτη

Οδεύοντας προς την ένδοξη Σπάρτη, ο οδηγός του δείχνει μια καλύβα. Βλέπει σιγά σιγά πίσω της να ξεπροβάλλουν απομεινάρια τείχους αρχαίας κατασκευής. Η καρδιά του περιηγητή μας χτυπά δυνατά. Φωνάζει με όλη του τη δύναμη το όνομα «Λεωνίδας». Με αγωνία προσπαθεί να εντοπίσει τις θέσεις των μνημείων έχοντας θέα από τον λόφο της ακρόπολης της Σπάρτης.

Στην Κόρινθο, ο συγγραφέας γίνεται μάρτυρας ενός φρικτού περιστατικού, αντικρίζοντας τον Τούρκο διοικητή να στοχεύει έναν χωρικό προκειμένου να δοκιμάσει τα όπλα του. Κλαίγοντας ο καταματωμένος Ελληνας αναρωτιέται τι έχει κάνει. Σε απάντηση εισπράττει βουρδουλιές. Ο Σατωβριάνδος νιώθει ότι οι Τούρκοι διοικητές, ανά πάσα στιγμή, μπορούν να συμπεριφέρονται ως δήμιοι αυτού του απροστάτευτου λαού.

Στα όρια της κατάθλιψης, ο περιηγητής θα αφήσει τον άδενδρο Μοριά για να εισέλθει στην εύφορη γη της Αττικής. Ακολουθώντας τον ελευσίνιο Κηφισό περνά από το τμήμα της Ιεράς Οδού που ονομάζεται Μυστικόν. Παρατηρεί ότι η θρησκευτική τελετή της Ελευσίνας έχει ξεχαστεί από τους Ελληνες. Το άγαλμα της Ελευσίνιας Δήμητρας έχει ακρωτηριαστεί από τον ναό της και αφαιρεθεί από τους Αγγλους. Επίσης ουδείς από τους κατοίκους θυμάται το όνομα του Θεμιστοκλή και την ηρωική μάχη της Σαλαμίνας. Οι Ελληνες έχουν αποκοπεί από την ιστορική τους μνήμη.

Ο Σατωβριάνδος φιλοξενείται στην Αθήνα από τον Γάλλο πρόξενο Φοβέλ, καλλιτέχνη και συλλέκτη αρχαιοτήτων, ο οποίος δουλεύει μια «Εικονογραφημένη περιήγηση της Ελλάδας». Ο Φοβέλ τον ξεναγεί στην Ακρόπολη, όπου ο συγγραφέας θα θαυμάσει το πεντελικό μάρμαρο να λαμπυρίζει κάτω από τον ήλιο του καταγάλανου αττικού ουρανού. Συνειδητοποιεί πόσο το κλίμα επιδρά στην αισθητική. Σχολιάζοντας την απόσπαση των ανάγλυφων του διαζώματος της Ακρόπολης από τον Λόρδο Ελγιν, ο περιηγητής μιλά για τους Αγγλους που αυτοοικτίρονται για την καταστροφή που έχει επιφέρει μια αγάπη για τις τέχνες τόσο αστόχαστη. Το φως είναι εκείνο που τονίζει τη λεπτότητα των γραμμών και των χρωμάτων, το φως αυτό λείπει από τον ουρανό της Αγγλίας και οι γραμμές αυτές και τα χρώματα στα αποσπασμένα ανάγλυφα θα εξαφανιστούν ή θα μείνουν κρυμμένα.

Πλέοντας από το νησί της Τζιας με προορισμό τα παράλια της Σμύρνης, ο Σατωβριάνδος κάνει μια αποτίμηση του οδοιπορικού του στο οθωμανικό έδαφος, εκεί όπου άνθιζε κάποτε ο πολιτισμός της αρχαίας Ελλάδας. Ο πολιτισμός αυτός είναι πλέον ασυνεχής και ανύπαρκτος. Το βάρος του δεσποτισμού έχει συνθλίψει τους Ελληνες, οι κατακτητές τούς έχουν αλλοιώσει, έτσι «όταν κάποτε απελευθερωθούν από την τυραννία τους δεν θα σβήσουν σε μια στιγμή το σημάδι από τα δεσμά τους».

Στο Οδοιπορικό του ο Σατωμπριάν, που πίστευε ότι η Γαλλία ήταν «η πρωτότοκος θυγάτηρ της Ελλάδος κατά τε την ανδρείαν, την ευφυΐαν και τας τέχνας», έψαξε αλλά δεν βρήκε την αρχαία Ελλάδα («"Λεωνίδα" έκραξα...αλλ' ουδέν των ερειπίων επανέλαβε το μέγα τούτο όνομα» - οι μεταφράσεις του Εμμανουήλ Ροΐδη). Τους νέους Έλληνες δεν τους καλογνώρισε αλλά εκφράζει την αισιοδοξία του για το μέλλον τους βασιζόμενος στο λαμπρό παρελθόν τους αλλά και τους φόβους του για τις συνέπειες της δουλείας.

Όταν άρχισε η Ελληνική Επανάσταση, συνδέθηκε με τις φιλελληνικές εταιρείες και σε νέα έκδοση του Οδοιπορικού προέταξε το *Υπόμνημα περί Ελλάδος*, όπου υποστήριζε από νομικής, ιστορικής και ηθικής απόψεως τα δίκαια της Ελλάδος.

3 - Chateaubriand – Έργο του Γάλλου ζωγράφου Anne-Louis Girodet de Roussy-Trioson (1767- 1824) 1808.

Τον **τίτλο του φιλέλληνα** τον οφείλει κυρίως στο περίφημο «**Υπόμνημα περί της Ελλάδος**» (Note sur la Grėce, 1825), το οποίο κατά κάποιο τρόπο αποτέλεσε φιλελληνικό μανιφέστο κατά τη διάρκεια της ελληνικής Επανάστασης.

Το Υπόμνημα του Σατωβριάνδου δυστυχώς δεν κυκλοφορεί σε μορφή βιβλίου. Στάθηκα τυχερός να το εντοπίσω στην ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης (κωδικός 122700), από όπου το εκτύπωσα. Είναι σε ελληνική μετάφραση από τα γαλλικά.

Για το περίφημο «**Υπόμνημα περί της Ελλάδος**» στο οποίο οφείλει άλλωστε και τον τίτλο του φιλέλληνα, ο **Κυριάκος Αμανατίδης** στα «Επίκαιρα και Επίμαχα», Νέος Κόσμος – ομογενειακή ενημέρωση – γράφει:

Στην δεύτερη παράγραφο του Υπομνήματος ο Σατωβριάνδος γράφει:

«Μήπως έμελλε ο αιώνας μας να δει πλήθη αγρίων ανθρώπων να καταπνίξουν τον αναγεννώμενο πολιτισμό στον τάφο ενός έθνους, το οποίο εξημέρωσε και εκπολίτισε την οικουμένη; Θα επιτρέψουν οι Χριστιανοί στους Τούρκους να σφάζουν ανεμπόδιστα τους Χριστιανούς; Και τα νόμιμα κράτη της Ευρώπης θα ανεχθούν χωρίς αγανάκτηση να δίνεται το ιερό όνομα της νομιμότητας σε ένα τυραννικό καθεστώς, το οποίο θα έκανε και αυτόν τον Τιβέριο να αισθάνεται ντροπή;».

Εκείνο που επιδιώκει να κάνει με το Υπόμνημά του είναι να ανασκευάσει τα επιχειρήματα των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης, για την εχθρική τους στάση έναντι του αγωνιζόμενου ελληνικού λαού.

Οι ακόλουθοι **τέσσερις λόγοι**, γράφει, προβάλλονται για να δικαιολογήσουν αυτήν την στάση των Ευρωπαίων:

1. Επειδή η Οθωμανική Αυτοκρατορία αναγνωρίσθηκε στη Συνέλευση της Βιέννης ως αναπόσπαστο μέρος της Ευρώπης.

2. Επειδή ο Σουλτάνος είναι νόμιμος κύριος των Ελλήνων, και ως εκ τούτου οι Έλληνες είναι αντάρτες.

3. Επειδή η παρέμβαση των Δυνάμεων θα μπορούσε να δημιουργήσει πολιτικές δυσκολίες.

4. Επειδή δεν συμφέρει να συσταθεί δημοκρατικό κράτος στην ανατολική Ευρώπη (εδώ εννοεί τα Βαλκάνια).

Ο Σατωβριάνδος, με τα δικά του επιχειρήματα, αναιρεί τους λόγους που πρόβαλαν οι Μεγάλες Δυνάμεις για τη μη παρέμβασή τους υπέρ της Ελλάδας.

Αναφορικά με τον πρώτο λόγο, ο Σατωβριάνδος αποδεικνύει το ανυπόστατο της αναγνώρισης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως αναπόσπαστου μέρους της Ευρώπης. Για το ότι ο Σουλτάνος αναγνωρίζεται από τις μεγάλες Δυνάμεις ως νόμιμος κύριος των Ελλήνων, ο Σατωβριάνδος παρατηρεί πως ο Σουλτάνος «βασιλεύει επ' ονόματι του Κορανίου και της μαχαίρας».

Επιπρόσθετα, ο Σατωβριάνδος αναφέρεται στο γεγονός ότι οι υπήκοοι του Σουλτάνου είναι Μωαμεθανοί. Οι Έλληνες, ως Χριστιανοί, ούτε νόμιμοι υπήκοοί του είναι, ούτε παράνομοι, μάλλον ***«σκύλοι γεννημένοι διά να αποθνήσκουν κάτω από την ράβδον των Μουσουλμάνων, ήτοι των αληθώς πιστών».***

Πιο κάτω συνεχίζει ως ακολούθως:

«Αλλ' αφού τέλος πάντων κρέμασαν τους ιερείς του (εννοεί του ελληνικού έθνους), μόλυναν τους ναούς τού αφού έσφαξαν, έκαψαν, έπνιξαν χιλιάδες Ελλήνων αφού διαπόμπευσαν τις γυναίκες τους, άρπαξαν τα παιδιά τους και τα πούλησαν ως ανδράποδα στις αγορές της Ασίας, τότε πλέον όσον αίμα έμενε ακόμη στην καρδιά τόσων δυστυχισμένων κόχλασε μέσα τους, και οι μέχρι τότε σιδηροδέσμιοι δούλοι ξεσηκώθηκαν και έκαναν όπλα τα δεσμά τους.

Ο Έλληνας, ο οποίος μέχρι πρότινος δεν ήταν υπήκοος σύμφωνα με το αστικό δίκαιο, ζητάει τώρα την ελευθερία του στο όνομα του φυσικού δικαίου, και απέσεισε τον ζυγό χωρίς να γίνει αντάρτης, χωρίς να παραβιάσει κανέναν νόμιμο δεσμό, γιατί δεν είχε συμφωνηθεί κανένας δεσμός με τον δυνάστη».

Αναφερόμενος στον τρόπο με τον οποίο οι Μεγάλες Δυνάμεις ήταν σε θέση να εξασφαλίσουν την ανεξαρτησία της Ελλάδας, ο Σατωβριάνδος γράφει:

«Μια σταθερή, γενναία και αφιλοκερδής πολιτική μπορεί να θέσει τέρμα στις τόσες σφαγές, να δώσει ένα νέο έθνος στον κόσμο, και να επαναφέρει την Ελλάδα στην Οικουμένη».

Ο Σατωβριάνδος κλείνει ως ακολούθως το Υπόμνημά του:

«Αλλά οποιεσδήποτε και αν είναι οι πολιτικές αποφάσεις, ο αγώνας των Ελλήνων έχει καταστεί κοινός αγώνας όλων των εθνών. Φαίνεται πως τα αθάνατα ονόματα των Σπαρτιατών και των Αθηναίων κέρδισαν τη συμπάθεια όλου του κόσμου. Σε όλα τα μέρη της Ευρώπης έχουν συσταθεί Επιτροπές για τη βοήθεια των Ελλήνων, οι συμφορές και τα ανδραγαθήματα των οποίων έστρεψαν την προσοχή όλων στην ελευθερία τους….».

Τα αποσπάσματα που παρέθεσα από το «Υπόμνημα περί της Ελλάδος» του Σατωβριάνδου, ο οποίος έζησε τα γεγονότα που περιγράφει από κοντά, δεν αφήνουν περιθώριο για αμφιβολία, αλλά ούτε και για σκεπτικισμό, αναφορικά με τη γνησιότητα του φιλελληνικού κινήματος, αλλά και τη νομιμότητα της Ελληνικής Επανάστασης.

Το γεγονός ότι το Υπόμνημα γράφτηκε από έναν επιφανή Γάλλο, που ως Υπουργός εξωτερικών της Γαλλίας ήταν πλήρως εξοικειωμένος με την κατάσταση, όπως αυτή επικρατούσε κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, δίνει στις θέσεις που προβάλλει μεγαλύτερη βαρύτητα.

Κυριάκος Αμανατίδης στα «Επίκαιρα και Επίμαχα», Νέος Κόσμος – ομογενειακή ενημέρωση

Πέθανε στις 4 Ιουλίου το 1848 στο Παρίσι.

Και σήμερα, αν περιδιάβαινε ξανά την ταλαίπωρη Ελλαδίτσα μας, θα απογοητευόταν και θα διαπίστωνε πως δεν μας άφησαν ποτέ να βρούμε τον δρόμο πίσω στο αρχαίο ιδεώδες μας!